

Dariusz Buksik

"Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań", red. Andrzej E. Sękowski, Warszawa 2004 : [recenzja]

Seminare. Poszukiwania naukowe 21, 609-611

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań, Andrzej E. Sękowski (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, ss. 200.

Prezentowana publikacja to zbiór tekstów wielu autorów zajmujących się osobami wybitnie zdolnymi zarówno w badaniach naukowych, jak również w codziennej praktyce psychologicznej. „Zdolność” to pojęcie oznaczające kompetencję, biegłość, sprawność czy talent, dzięki którym ktoś może dokonać określonego czynu w danym czasie, bez jakiegokolwiek dodatkowego treningu. Zagadnienie to jest przedmiotem zainteresowania specjalistów reprezentujących wiele dziedzin nauki w tym również psychologii. Podstawowe badania nad wybitnymi zdolnościami inspirowane są bardzo często oczekiwaniami dotyczącymi praktycznego zastosowania uzyskanych wyników.

Podstawą rozważań zdaje się przekonanie, że kształcenie i stymulowanie rozwoju osób o wybitnych zdolnościach ma wieloraki charakter i dotyczy sfery poznawczej, emocjonalnej i społecznej. Osoby szczególnie zdolne potrzebują wsparcia psychologicznego i pedagogicznego, gdyż bardzo często ich zdolności intelektualne nie idą w parze z ich rozwojem emocjonalnym czy społecznym. Coraz częściej zauważa się, iż osoby uzdolnione nieobjęte szczególną troską wychowawczą i edukacyjną giną z pola widzenia wtapiając się w szarą rzeczywistość dzisiejszej szkoły.

Omawiana praca została opatrzona przedmową, spisem treści, indeksem nazwisk oraz indeksem rzeczowym, co pozwala na szybkie i precyzyjne znalezienie interesującego zagadnienia lub autora. Książka jest zbiorem artykułów napisanych przez specjalistów i praktyków zajmujących się osobami wybitnie uzdolnionymi. Całość opracowania podzielona została na pięć części i ukazuje współczesne kierunki badań. Rozdziały napisane są w schemacie: wprowadzenie, rozwinięcie, refleksja końcowa oraz wykorzystana bibliografia. Już sama bibliografia w dużej części zagranicznych autorów wskazuje na wykorzystanie współczesnej myśli w poszczególnych opracowaniach. Każda część, choć została inaczej zatytułowana, tworzy specyficzną całość zagadnień związanych z badaniami prowadzonymi nad osobami wybitnie uzdolnionymi.

W części pierwszej zatytułowanej *Wybitne zdolności a osobowość* znajdują się dwa rozdziały. W rozdziale pierwszym, autorka Maria Ledzińska dokonała analizy zależności pomiędzy inteligencją a osobowością ukazując jak ważne jest zrozumienie i wyjaśnienie tego zagadnienia dla prawidłowości funkcjonowania człowieka. Zarówno termin „osobowość” oraz „inteligencja” są najczęściej używanymi terminami w psychologii, ale także są to terminy wieloznaczne. Artykuł pozwala zrozumieć wieloznaczność przede wszystkim terminu „inteligencja”, ukazując go w różnych teoriach i badaniach psychologicznych. Istotne dla tego rozdziału jest ukazanie wpływu rozwoju osobowości na proces kształtowania się możliwości intelektualnego funkcjonowania człowieka. W rozdziale drugim dokonano próby ukazania psychologicznych uwarunkowań wybitnych zdolności. Współczesne koncepcje wybitnych zdolności uwzględniają znaczenie osobowości oraz środowiska. Autor ukazuje wybrane koncepcje i modele wybitnych zdolności oraz cechy osobowości uczniów zdolnych. Według autora istnieje ścisły związek między określonymi cechami osobowości a rodzajem osiągnięć i ich poziomem. Ciekawe jest także ukazanie przez autora, jak istotne jest w procesie edukacyjnym kształtowanie i wspomaganie wychowania osób wybitnie zdolnych, aby osiągnąć optymalny rozwój intelektualny bez zaniechania rozwoju psychicznego i społecznego funkcjonowania.

Część druga została zatytułowana *Psychospołeczne aspekty edukacji osób zdolnych* i składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym z nich Małgorzata Kossowska omawia psychologiczne uwarunkowania osiągnięć szkolnych. Interesujące okazuje się stwierdzenie autorki, że nie wszystkie osoby charakteryzujące się wysokim poziomem inteligencji dobrze radzą sobie w sytuacji szkolnej. Stąd też istotna a zarazem zobowiązująca okazuje się postawa nauczyciela, który bierze czynny udział w kształtowaniu i stymulowaniu rozwoju osób wybitnie zdolnych. Musi on rozeznaczyć możliwości nie tylko intelektualne wychowanka, ale również osobowościowe. Okazuje się, że same zdolności nie zapewniają sukcesu. Ich rozwój musi być odpowiednio stymulowany i wspierany przez nauczyciela. Następny rozdział podejmuje zagadnienie wyobraźni twórczej. Wyobraźnia taka jest

warunkiem aktywności twórczej. Kształtowanie wyobraźni twórczej z wykorzystaniem specjalnie przygotowanych programów stymulujących jej rozwój, może być wykorzystana w kształtowaniu osób wybitnie zdolnych w różnych dyscyplinach aktywności. Wyobraźnia twórcza bierze udział w procesie tworzenia nowych jakości. Artykuł ukazuje interesujące badania eksperymentalne wyobraźni twórczej. Badania wykazały, że umysłowe zdolności związane z wyobraźnią twórczą mają bardziej charakter myślenia przestrzennego niż pojęciowego. Choć badania są interesujące i bogate, to jak się wydaje muszą być wciąż pogłębiane. W kolejnym rozdziale zostało podjęte zagadnienie społecznego funkcjonowania dzieci wybitnie zdolnych. Badania obejmowały analizę popularności dzieci twórczych w grupie rówieśniczej. Wyniki badań wskazały, że dzieci twórcze rozwijają się społecznie, są akceptowane przez rówieśników oraz odwzajemniają swoje pozytywne postawy, jeśli z takimi spotykają się ze strony rówieśników. Prawidłowe relacje z rówieśnikami pozwalają dzieciom twórczym na ich dalszy szybki rozwój. Ostatni rozdział w tej części książki jest artykułem Waldemara Klinkosza, który ukazuje zagadnienie wybitnie zdolnych uczniów niepełnosprawnych. Zdaniem autora uwarunkowania środowiskowe, a więc zewnętrzne, nie powinny ograniczać możliwości rozwojowych i aktywności intelektualnej osób niepełnosprawnych. Należy zdaniem autora kształtować i wspomagać rozwój osób niepełnosprawnych. W tym procesie integracji osób niepełnosprawnych ważna jest postawa nauczycieli i uczniów, rówieśników niepełnosprawnych. Autor ukazuje, jak dzisiaj dokonać identyfikacji zdolnych uczniów niepełnosprawnych. Ważne jest ukazanie zagadnienia wybitnie zdolnych uczniów niepełnosprawnych, gdyż należy rozwijać i odnajdywać nowe programy i sposoby wspomagające takie osoby.

W części trzeciej książki, zatytułowanej *Diagnoza i identyfikacja wybitnych zdolności*, zostały podjęte zagadnienia interesujące zarówno badaczy, jak i psychologów praktyków. Część ta obejmuje dwa artykuły. W pierwszym z nich Małgorzata Siekańska scharakteryzowała różne koncepcje zdolności, poczynawszy od trójpłaszczynowego modelu zdolności Josepha S. Renzulliego, a kończąc na koncepcji zdolności Johna Feldhusena. Choć prezentacja tych koncepcji jest skrótowa, to jednak wystarczająca na potrzeby niniejszego artykułu. Koncepcje stają się punktem wyjścia poszukiwania związków z identyfikacją uczniów uzdolnionych. Natomiast autorka drugiego rozdziału Barbara Janas-Stawikowska dzieli się własnymi spostrzeżeniami na temat przydatności istniejących metod stosowanych w diagnozie psychologicznej wybitnych zdolności. Interesujące jest ukazanie przez autorkę, że w procesie diagnozy osób wybitnie zdolnych ważny jest nie tylko określony test psychologiczny, ale również interpersonalne spotkanie z osobą badaną. Czyli jakby pełniejsze wejście w strukturę osobowości osoby wybitnie zdolnej. Jest to proces badawczy o wiele dłuższy niż tylko oparty na teście, ale jak wskazuje autorka, pozwala na osiągnięcie informacji nieosiągalnych w testach. W moim przekonaniu takie podejście do osoby badanej jest o wiele bogatsze i pełniejsze, z czym całkowicie identyfikuję się z autorką tego rozdziału.

Część czwarta książki nosząca tytuł *Wybitne zdolne osoby dorosłe*, dotyczy problematyki bardzo interesującej, a zarazem zaniedbanej w badaniach psychologicznych. W pierwszym artykule Małgorzata Siekańska prezentuje zagadnienie osobowościowych uwarunkowań zadowolenia z pracy osób wybitnie zdolnych. Badania przeprowadzone przez autorkę ukazują, że osoby mające wybitne osiągnięcia wiążą z tymi osiągnięciami swoją przyszłość oraz osiągnięcia te ukierunkowują ich działalność. Interesujące jest również, iż im wyższe wykształcenie, tym większe zadowolenie z pracy oraz tym silniejsza motywacja uwolniona od czynnika ekonomicznego. Natomiast Joanna Korczakowska w swoim artykule, który jest drugim w tej części książki, ukazuje problematykę zadowolenia z życia rodzinnego osób wybitnie zdolnych. Autorka stwierdza, że zdolne osoby dorosłe zadowolone z życia rodzinnego charakteryzują się ekstrawersją i zrównoważeniem, są ciepłe i łagodne w codziennym życiu oraz prezentują otwarte style komunikacji. W ich systemie wartości ważne miejsce zajmuje dojrzała miłość i bezpieczeństwo rodziny. Dwa artykuły niniejszego rozdziału, ukazując bogactwo dorosłych osób wybitnie zdolnych, wskazują i sygnalizują potrzebę dalszych badań, które powinny być prowadzone na tym polu.

Ostatnia część prezentowanej książki została, zatytułowana *Współczesne tendencje w badaniach zdolności*, przedstawia współczesne spojrzenie na problematykę zdolności i ich uwarunkowań. W części tej znajduje się artykuł Andrzeja A. Sękowskiego, profesora zwyczajnego, kierownika katedry Psychologii Różnic Indywidualnych na Wydziale Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W artykule *Inteligencja, twórczość, mądrość a wybitne zdolności* autor przedstawia współczesne tendencje poszukiwań na tym polu. Autor sugeruje, że współczesne badania nad wybitnymi zdolnościami powinny uwzględniać obok wymiaru poznawczego i emocjonalnego również wymiar aksjologiczny związany z procesem podejmowania decyzji i ukierunkowania ludzkiej aktywności. Bardzo ważnym spostrzeżeniem, a jednocześnie ukierunkowaniem w badaniach, jest ukazanie zagadnienia mądrości, której rozwój sprzyja zrozumieniu własnych i społecznych potrzeb. Autor uważa, że uczenie mądrości jest związane z systemem wartości. Kształtowanie i rozwój systemu wartości staje się dzisiaj istotnym elementem w wychowaniu współczesnego młodego człowieka.

Książka ta prezentująca teoretyczne i praktyczne aspekty wspomagania osób wybitnie zdolnych jest istotnym wkładem w myśl psychologiczną. Problematyka ta zasługuje na dalsze opracowania i zainteresowanie ze strony badaczy i praktyków. Pozycja ta służyć może zarówno psychologom, jak i pedagogom w ich dalszych poszukiwaniach. Jednocześnie może być cenną wskazówką dla osób zajmujących się poradnictwem psychologicznym i pedagogicznym. Warto również by po tę książkę sięgali nauczyciele, mający na co dzień do czynienia z osobami wybitnie zdolnymi w swojej pracy. Może ona stać się źródłem nowych przemyśleń i poszukiwań czy też wskazać nowe drogi ku lepszemu zrozumieniu osoby wybitnie zdolnej na tle grupy rówieśniczej.

Pozycja ta jest godna polecenia, nie tylko warto się z nią zapoznać, ale warto jest ją mieć w swojej biblioteczce jako dobre kompendium wiedzy o kształtowaniu i rozwoju osobowości jednostek wybitnie zdolnych.

ks. Dariusz Buksik SDB
UKSW, Warszawa

Saeculum Christianum. Pismo historyczno-społeczne, Józef Mandziuk (red.), IX (2002) nr 2, Wydawnictwo UKSW, Warszawa 2002, ss. 326.

Numer 2 półrocznika „*Seculum Christianum*” z 2002 r., znanego czasopisma Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, dedykowany został ks. prof. dr. hab. Jerzemu Pikulikowi. Profesor w tym właśnie roku obchodził jubileusz 75-lecia swoich urodzin oraz 50. rocznicę święceń kapłańskich. Z tego też tytułu poświęcono Mu omawiany numer czasopisma. Jubilat jest cenionym w Polsce i Europie mediewistą, który swoją pracą od początku związany był z Akademią Teologii Katolickiej, dziś Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jest autorem ok. 100 publikacji z zakresu historii muzyki polskiego średniowiecza. Można powiedzieć, że jest twórcą szkoły, dzięki której wiele polskich zabytków rękopiśmiennych zostało ocalonych przed zniszczeniem i zapomnieniem oraz znakomicie rozpoznanych jako wartościowe dzieła wpisujące się w tradycję liturgiczno-muzyczną Europy. Pod kierunkiem Księdza Profesora powstało szereg prac naukowych, które pozwoliły poznać i usystematyzować polski repertuar liturgiczno-muzyczny, który okazuje się niezwykle istotnym wkładem polskim w ukształtowanie kultury chrześcijańskiej Europy.

Pierwsze dwa artykuły czasopisma poświęcone zostały dostojnemu Jubilatowi. W pierwszym z nich (s. 7–12), zatytułowanym *Mój Profesor, uczony i dobry (w 75-tą rocznicę urodzin i 50-tą święceń kapłańskich ks. prof. dra hab. Jerzego Pikulika)*, autor, ks. bp Józef Zawitkowski z Łowicza zaznacza, by nie traktować tego tekstu jako artykułu naukowego, ale jako Jego osobisty wpis do numeru *Saeculum Christianum* poświęconego profesorowi Jerzemu Pikulikowi. W swoim słowie